

Asia: VN/7020/2024

Lausuntopyyntö tekoäly- ja tekijänoikeuspienryhmien loppuraporteista

1. Täydentäviä huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin

Onko pienryhmä I: Tekoäly luovassa työssä loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ei ollut edustettuna pienryhmissä, siten myöskään kääntäjien näkökulmaa ei näy loppuraportissa. On muistettava, että kääntäjien näkökulma liittyy moneen alaan: av-alaan sekä kirjallisuusalaan, mutta myös journalististen tekstien ja muiden asiatekstien alaan, muutamia mainitaksemme.

Kääntäjät jakavat silti saman huolen generatiiviseen tekoälyyn liittyen kuin muutkin luovien alojen tekijäryhmät: vaikutukset toimeentuloon ja tekijänoikeuksien valvomisen haasteisiin sekä tekoälyn kouluttamiseen tekijänoikeuden suojaamalla materiaalilla tulee ottaa huomioon. Näitä näkökulmia on tuotu esiin työryhmän loppuraportissa.

Haluamme kuitenkin muistuttaa, että tekoälyn tekemien käännösten lisääntyminen tämänhetkisen käännöstieteellisen tutkimustiedon valossa köyhdyttää suomen kieltä ja kulttuuria. Tekoäly ja muut konekääntimet ovat hyvä apuväline ammattilaiselle, mutta ammattilaisen täytyy osata niitä käyttää. Koneella tehdyistä käännöksistä puuttuvat asiantuntemus, kulttuurin- ja kulttuurisidonnaisten reaalioiden tuntemus, ymmärrys kontekstista ja erilaisten eettisten kysymysten huomioon ottaminen. Riskinä tekoälykäännöksissä voidaan pitää muun muassa sitä, että henkilö toimii virheellisen tekstin luettuaan väärän tiedon pohjalta, tai tulee altistuneeksi erilaisille asenteille ja käsityksille, joiden taustalla toimii iso kielimalli, joka siis on tilastolaskin, eli se laskee todennäköisimmän tiedon käytettäväksi käännöksessä. Konekääntäminen voi toki edistää tiedon kielellistä saavutettavuutta, jos konekääntimen käyttäjä on ammattilainen, mutta käänninten kritiikitön käyttö heikentää jopa henkilöiden oikeuksia, ja luovaan työhön konekäännin/tekoälykäännin harvoin kuitenkaan soveltuu. Nyt vallalla on ns. virheettömyyden illuusio tekoälyn tuottamissa käännöksissä: ne näyttävät hyviltä, mutta kun sisältöä tarkastellaan tarkemmin, käy ilmi, että tekele saattaakin olla ”silkkoa sisältä”. Tekoäly tekee esimerkiksi tulkintoja sanonnoista sattumanvaraisesti, eikä siihen voi luottaa. Selvä riski on siis käännösten laadun heikkeneminen. Suosittelemme myös aina ammattikäytäntöjä kaikenlaisten käännöstyökalujen

käyttäjiksi. Lisäksi vaarana on, että tekoälyn tuotokset loukkaavat tekijänoikeuksia. Raportissa mainitaan riskeinä ansaintamahdollisuuksien vähentyminen sekä yksipuolistuminen, ja tunnistamme nämä riskit.

Teosten ja muiden suojan kohteiden hyödyntäminen tekoälyn ja kielimallien kouluttamisessa ja kehittämisessä sekä näiden jatkohyödyntämisessä tulee perustua oikeudenhaltijoiden lupaan ja heillä tulee olla oikeus korvaukseen heidän teostensa hyödyntämisestä tai oikeus kieltää teostensa käyttö.

Tekijänoikeuden yhteishallinnointiorganisaatiot toimivat käyttäjien ja oikeudenhaltijoiden välillä linkkinä massalisensoinnissa ja korvausten välittämisessä. On tärkeää kehittää tunnisteita ja metadatastandardeja, joilla tekoälyn koulutusaineisto on tunnistettavissa. Syksyllä 2024 julkaistun Kulttuuripoliittisen selonteon toimenpiteet kulttuurin tekijöiden aseman vahvistamiseksi tukevat pienryhmä 1:n esittämiä toimenpide-ehdotuksia. Kulttuuripoliittisessa selonteossa on muun muassa todettu (s. 27), että teosten hyödyntämisen tulee aina tuoda korvaus tekijälleen.

Yksi tapa kollektiiviseen lisensointiin olisi myös graafisen aineiston lisensointi tekoälyn kouluttamiseen. Tällä hetkellä graafisia teoksia ei lisensoida kollektiivisesti.

Onko pienryhmä 2: Teknologia loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Tekoälyä ei voi pitää autonomisena toimijana, kuten oli mainittu pienryhmän esitysraportissa, vaan sen taustalla on – tai pitäisi olla – aina ihmisen toimintaa.

Teknologian pohdinta on toissijaista verrattuna siihen, että tekijänoikeuden alaisella aineistolla on koulutettu kielimalleja ilman lupaa.

Teknologian hyödyntämiseen liittyy paljon kysymyksiä, joita tulee selvittää lisää. Tekoälymallin kaaviokuvaus esitysaineistossa on hyvin pelkistetty. Siinä ei oteta huomioon tekoälyn hallusinoitua, eli sitä, että tekoäly tuottaa sisältöä, mikä ei pidä paikkaansa, ja sen mahdollisesti aiheuttamia kustannuksia.

Onko pienryhmä 3: Oikeudelliset kysymykset loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Pienryhmässä 3 loppuraportin taustamateriaalina olevasta taulukosta ”Eri intressitahojen oikeudellisia näkökulmia tekijänoikeuteen ja tekoälyyn” puuttuvat ainakin kääntäjien näkökulmat. Kääntäjiä toimii tekijänoikeuden eri osa-alueista mm. kirjallisuusalalla, av-alalla, journalistisella alalla (av-ala, mutta myös lehdistö- ja muu mediakääntäminen) sekä asiatekstialalla, jossa myös tekijänoikeus tulee kyseeseen.

Tekijänoikeusinfrastruktuurin kehittäminen on muistiorganisaatioiden lisäksi myös oikeudenhaltijoita kiinnostavaa, ja sitä tulee kehittää yhteistyössä tekijänoikeuden yhteishallinnointiorganisaatioiden kanssa, jotta saadaan kaikkia tahoja hyödyttäviä ja toimivia ratkaisuja oikeudenhaltija- ja käyttöoikeustietojen osalta. Tekoäly- ja kielimallien kehittämisessä tulee ottaa huomioon tekijänoikeudenhaltijat. Muistiorganisaatioilla ei tulisi olla minkäänlaista erillistä oikeutta tekijänoikeuden alaisiin teoksiin, vaan niiden yhtä lailla, tulisi maksaa tekijöille korvaus teosten käytöstä ja sopia siitä.

Koska kääntäjien näkökulmat eivät käy raportista ilmi, OKM:n tulisi vielä selvittää kääntäjiä koskevia oikeudellisia kysymyksiä.

2.1 TOIMENPITEET

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä?

Loppuraporteissa esitetään useita toimenpiteitä, joista osa on kannatettavia. Kaikkia toimenpiteitä ei voitane toteuttaa kansallisella tasolla. Useat tekoälyyn liittyvät tekijänoikeudelliset kysymykset sekä luovan työn tekijöiden suojaaminen tulee ratkaista Euroopan unionin tasolla ja kansainvälisillä sopimuksilla.

Tekijänoikeuden haltijoilla on absoluuttinen oikeus teoksiinsa. Heillä tulee olla oikeus päättää, missä, milloin ja miten heidän teoksiaan hyödynnetään ja lisäksi heillä tulee olla oikeus kohtuulliseen, asianmukaiseen ja oikeudenmukaiseen korvaukseen teoksen käytöstä. Tekijöiden oikeudet tulee suojata. Tekijöillä tulee olla oikeus kieltää teoksensa käyttö. Muistutamme tässä yhteydessä myös Bernin sopimuksesta. Jos teos on tehty 100 % tekoälyllä, kuluttajilla tulisi olla oikeus tietää siitä. On tullut esiin myös tilanteita, joissa suomalainen kustantamo on antanut ymmärtää, että olisivat laatineet kirjan tekoälyllä, vaikka sen tekemisessä on ollut mukana ihmisen työpanosta. Tällä tavalla kaupalliset toimijat yrittävät ”viilata linssiin” hyväuskoisia kuluttajia tällä hetkellä ja antaa virheellistä tietoa siitä, kuinka hyviä konekäännökset muka ovat.

Kollektiivisilla lisenssiratkaisuilla voidaan tukea luovan alan heikompaa neuvotteluasemaa sekä mahdollistaa tekijänoikeuden tai lähioikeuden suojaamia aineistoja sisältävien datavarantojen hyödyntäminen.

2. Onko jokin toimenpide mielestäsi toista tärkeämpi?

Tekijänoikeuden haltijoiden työ ja oikeudet tulee turvata. Kääntäjillä on tekijänoikeus omaan käännökseensä.

Yhdymme Sanaston ja Kopioston ja lukuisien sisarjärjestöjen kantoihin, joiden mukaan OKM:n aktiiviset toimet Euroopan komission tekoälytoimiston suuntaan ovat tärkeitä, jotta tekoällysäädöksen läpinäkyvyysvaatimukseen ja tekijänoikeuspolitiikkaan liittyvä komission ohjaus olisi mahdollisimman selkeää ja johtaisi tekijänoikeuksien kunnioittamiseen myös tekoälyn erilaisissa käyttötilanteissa.

Vastustamme tekoälyasetuksen käytäntesääntöjen kolmatta luonnosta. Pidämme tärkeänä tekoälyasetuksen käytäntesääntöjen toimivuutta tekijöiden näkökulmasta. Tärkeintä on vaikuttaa Euroopan komission tekoälytoimiston työskentelyyn käytäntesääntöjen valmistelussa. Käytäntesäännöt tulee laatia tekijöitä hyödyntävällä tavalla. Nykyinen luonnos ei ole hyväksyttävä, se on vastoin kansainvälistä tekijänoikeussääntelyä ja -sopimuksia sekä tekoälyasetusta. Tekoälyn käytäntesäännöt eivät saa olla vastoin tekijänoikeuslainsäädäntöä. Käytäntesäännöt eivät saisi asettaa tekijänoikeudelle uusia rajoituksia, joista ei ole säädetty lainsäädännössä. Tiedoksi mm. kirjallisuuden kääntäjien eurooppalaisen kattojärjestön CEATL:in yhdessä monen muun eurooppalaisen luovan alan kattojärjestön allekirjoittama, komissaari Henna Virkkuselle antama, vetoomus asiasta: <https://www.ceatl.eu/completely-unacceptable-and-fundamentally-flawed-38-organisations-oppose-the-3rd-draft-of-the-cop>. EU:n tekoälyasetukseen liittyvien käytäntesääntöjen kehitys on edennyt valmistelussa tekijöiden ja muiden oikeudenhaltijoiden kannalta heikompaan suuntaan ja viimeisimmässä kolmannessa luonnoksessa oli useita oikeudenhaltijoiden oikeuksien turvaamisen kannalta ongelmallisia kirjauksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulee aktiivisesti yhdessä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa valvoa ja vaikuttaa siihen, että käytäntesäännöistä tulee tekoälyasetuksen tarkoituksen mukaiset, eikä niissä lievennetä asetuksessa tekoälyn kehittäjille ja tarjoajille säädettyjä velvoitteita, kuten läpinäkyvyysvelvoitetta.

Pidämme tärkeänä myös tekoälyn koulutusjärjestelmän läpinäkyvyyttä asetuksen velvoitteiden mukaisena ja jonkinlaista ihmisen luoman sisällön sertifiointijärjestelmää, mutta samalla haluamme kiinnittää huomiota siihen, että on tärkeää, ettei sertifiointijärjestelmästä tule liian suppeaa. Ja rakennetaanko siinä päällekkäistä järjestelmää tekijänoikeuslain päälle, vaikka tekijänoikeuslaki on se, mitä loppukädessä tulee noudattaa? On erittäin tärkeää, että yhteiskunnassa niin tekijät, kuluttajat, yritykset, kansalaiset kuin muutkin toimijat pystyvä erottamaan ihmisen tekemän ja tekoälyllä tuotetun sisällön toisistaan.

Sopimuslisenssijärjestelmän kehittämistä on tärkeää tarkastella, mutta on mahdollista, että kaikki tekijät eivät halua lisensoida teoksiensa tekoälyn kouluttamiseen. Taustalla on osittain pelko luovan alan ansaintamahdollisuuksien menettämisestä. Lisensointi tekoälyn kouluttamiseen olisi hyvä ratkaisu, ja sen tueksi tulisi säätää sektorikohtainen kirjallisia ja kuvataiteellisia teoksia koskeva sopimuslisenssipykälä.

Lisensointi tekoälyn kouluttamisessa tulee olla ensisijainen ratkaisu. Lisensoinnin tueksi tulee säätää sektorikohtainen kirjallisia ja kuvataiteellisia teoksia koskeva sopimuslisenssipykälä. Säädosvalmisteluun ministeriön olisi hyvä ryhtyä pikaisesti. X Tekstin- ja tiedonlouhinta ja tekoälyn kouluttaminen eivät ole synonyymejä eikä kaikki tekijänoikeudellisesti relevantti toiminta tekoälyn kehittämisessä ja tarjoamisessa yleisön saataville ole sallittu tekstin- ja tiedonlouhinnan rajoituksella. Tekoälyn kouluttamis- ja kehittämisprosessissa ja tehtyjen tekoäly- tai kielimallien tai tekoälyn tuotosten hyödyntämisessä tapahtuu muutakin kuin vain teosten kappaleen valmistamista tekstin- ja tiedonlouhinnassa DSM-direktiivin määrittelemällä tavalla. DSM-direktiivin tekstin- ja tiedonlouhinnan rajoitussäännökset ja niitä vastaava kansallisen tekijänoikeuslakimme 13 b § ei sovellu generatiivisen tekoälyn tai kielimallin koko kehitysprosessiin. X Kaikki tekoälyn

kouluttaminen ja kehittäminen ei myöskään tapahdu tieteellisessä tutkimuksessa tai tutkimustoiminnassa ylipäätään. Tekoälyä kehitetään ja koulutetaan myös kaupallisessa tarkoituksessa. Tieteellisessä tutkimuksessa tuotettuja malleja myös jatkokehitetään, koulutetaan ja hienosäädetään. Tekstin ja tiedonlouhinnan rajoitus ei sovellu kaikkiin tilanteisiin eikä kaikkeen tekijänoikeudellisesti relevanttiin toimeen, mitä tekoälyn kehittämisessä ja tarjoamisessa yleisön saataville tapahtuu. Tähän tarvitaan oikeudenhaltijoiden suostumus, kuten tekoälyasetuskin korostaa.

3. Millä tavalla katsot, että toimenpiteet tulisi toteuttaa?

Ministeriön tulee kertoa, mitkä ovat käytössä olevat keinot ja resurssit toimenpiteiden toteuttamiseksi. Toimenpiteet ovat kannatettavia, mutta niihin on osoitettava tarpeeksi resursseja, jos asiaa pidetään tärkeänä.

Tekijöitä edustavat järjestöt järjestävät jäsenilleen paljon koulutuksia ja tiedottavat erilaisista alaan liittyvistä ajankohtaisista aiheista. Tekijäjärjestöjen toimintaan liittyy paljon sellaista, mitä valtio ei tee, tai ei edes pystyisi tekemään. Siksi pidämme taiteilijajärjestöjen toiminnan resursointia äärimmäisenä tärkeänä ja kulttuurin leikkauksia toimintaa huomattavasti hankaloittavana toimena.

Haluamme muistuttaa, että tekstin- ja tiedonlouhinta ja tekoälyn kouluttaminen eivät ole synonyymejä eikä kaikki tekijänoikeudellisesti relevantti toiminta tekoälyn kehittämisessä ja tarjoamisessa yleisön saataville ole sallittu tekstin- ja tiedonlouhinnan rajoituksella. Tekoälyn kouluttamis- ja kehittämisprosessissa ja tehtyjen tekoäly- tai kielimallien tai tekoälyn tuotosten hyödyntämisessä tapahtuu muutakin kuin vain teosten kappaleen valmistamista tekstin- ja tiedonlouhinnassa. DSM-direktiivin 3 ja 4 artiklan määrittelemällä tavalla. DSM-direktiivin tekstin- ja tiedonlouhinnan rajoitussäännökset ja niitä vastaava kansallisen tekijänoikeuslakimme 13 b § ei sovellu generatiivisen tekoälyn tai kielimallin koko kehitysprosessiin kouluttamisvaiheesta tekoälypalvelun tai kielimallin yleisön saataville saattamiseen tai mallin tai palvelun kaupallistamiseen tai mallin/ohjelman tai vastaavan hyödyntämiseen kaupallisessa tarkoituksessa. Kaikki tekoälyn kouluttaminen ja kehittäminen ei myöskään tapahdu tieteellisessä tutkimuksessa tai tutkimustoiminnassa. Tekoälyä kehitetään ja koulutetaan myös kaupallisessa tarkoituksessa. Tieteellisessä tutkimuksessa tuotettuja malleja myös jatkokehitetään, koulutetaan ja hienosäädetään. Tekstin ja tiedonlouhinnan rajoitus ei sovellu kaikkiin tilanteisiin eikä kaikkeen tekijänoikeudellisesti relevanttiin toimeen, mitä tekoälyn kehittämisessä ja tarjoamisessa yleisön saataville tapahtuu. Tähän tarvitaan oikeudenhaltijoiden suostumus, kuten tekoälyasetuskin korostaa (mm. johdantokappale 105).

2.2 KOULUTUS- JA TIEDOTUS

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä koulutukseen ja tiedotukseen liittyen?

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto kannattaa lämpimästi tekoälyyn liittyvää koulutusta ja tiedotusta. Myös päättäjien, kansalaisten sekä valtionhallinnossa työskentelevien palveluita ostavien tai hankkivien tahojen ymmärrystä tekoälyn ja tekijänoikeuksien suhteesta sekä keskinäisistä vaikutuksista ja luovien alojen merkityksestä yhteiskunnalle on tärkeää syventää ja vahvistaa.

Onko ministeriö oikea taho kouluttamaan aiheesta yleisellä tasolla? Luovan alan tekijöitä edustavat järjestöt tarjoavat kohdennettua tietoa aiheesta omaa alaansa edustaville tekijöille ja kouluttavat heitä juuri heidän tarvitsemansa tiedon osalta. Tähän on hyvä jatkossakin varata resursseja, sillä sellaista tietopohjaa, joka on luovien alan järjestöissä ja taiteilijajärjestöissä, on hankalaa käynnistää alusta, mikäli valtio ei pidä huolta järjestöjen toimintarahoituksesta. Koulutuksien järjestäminen ja ohjeiden laatiminen on toki kannatettavaa, mutta miten ministeriön laatimat oppaat tavoittaisivat kansalaiset ja tekijät, jää epäselväksi.

Kannatamme EU-tasolla sellaisten sääntöjen luomista, jotka suojaavat suomalaisia tekijöitä luovalla alalla myös meillä Suomessa.

2. Onko jokin ehdotettu teema mielestäsi toista tärkeämpi?

Yhdymme Sanaston kantaan: Olisi erittäin tärkeää, että OKM yhdessä TEMin kanssa olisi aktiivisesti yhteydessä tekoälytoimistoon ja korostaisi, että tämän muotoisilla tekoälyasetuksen käytännösäännöillä ei voida varmistaa tavoitteen mukaista EU:n tekijänoikeuslakien noudattamista.

Yhteisten sääntöjen kokoamisen lähtökohtana tulee olla vastuullinen tekoälymallin ja siihen liittyvien pelisääntöjen kehittäminen, johon sisältyy muun muassa tekijänoikeuksien kunnioittaminen tekoälyn kehittämisessä ja kouluttamisessa sekä mallien ja tuotosten hyödyntämisessä. Ministeriön tulee ryhtyä tähän toimeen yhdessä oikeudenhaltijoiden kanssa. Pelisääntöjen laatimisesta Kopiostolla on lausunnossaan ehdotus.

3. Millä tavalla katsot, että koulutus ja tiedotus tulisi toteuttaa?

Koulutus- ja tiedotusvastuuta voidaan jakaa eri toimijoiden kesken käytettävissä olevat resurssit huomioiden. Tekijänoikeusjärjestöille tulisi varmistaa tarpeelliset resurssit jäsentensä ja tekijänoikeudenhaltijoiden kouluttamiseen ja informoimiseen. Luovan alan järjestöille ja taiteilijajärjestöille voisi myös osoittaa resursseja koulutukseen ja tiedotukseen aiheesta. Koulutuksia ja tiedotusta tulee suunnitella yhteistyössä ja toteutuksessa tulee olla mukana alan ja tekijänoikeuden asiantuntijoita luovan alan oikeudenhaltijoita edustavista järjestöistä ja yhteishallinnointiorganisaatioista.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry. kouluttaa omia jäseniään niistä teemoista, jotka näemme tärkeäksi kääntäjille.

Em. pelisääntöjen laatimisesta Kopiostolla on lausunnossaan ehdotus.

2.3 SELVITYKSET

1. Kannatatko esitettyjä aiheita selvitetäväksi?

Tekoälyyn liittyvät selvitykset ovat kannatettavia. Selvityksissä tulee ottaa huomioon tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden näkökulma, esimerkiksi se, millaisia vaikutuksia generatiivisella tekoälyllä on

tekijöiden oikeuksiin ja toimeentuloon. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto osallistuisi mielellään mahdollisiin selvityksiin resurssien puitteissa.

Erilaiset tekijänoikeusjärjestöt ovat paras taho antamaan tietoa tekijänoikeuksista kansalaisille ja tekijänoikeuksien haltijoille. Tällaiset selvitykset olisi myös järkevää tehdä tekijänoikeusjärjestöjen kautta, sillä ne tavoittavat tekijänoikeuden haltijoita kattavasti.

Selvityksissä tulee silti tarkkaan harkita, millaiset selvitykset ovat niitä, joita ministeriön kannattaisi tehdä, ja mitkä taas niitä, jotka tavoittavat paremmin kohderyhmänsä muuta kautta: esimerkiksi siihen liittyen, mitä koulutuksessa ja tekoälyn kehityksessä tapahtuu, mennään niin kovaa vauhtia eteenpäin, että selvitys lienee vanhentunut jo valmistuessaan. Osa selvityksiksi nimetyistä toimista lienee pikemminkin koulutusta ja tiedotusta kuin selvityksiä: esim. pienryhmän 1 esittämä tekoälytyökalujen käyttöehtoihin liittyvä neuvonta.

Ministeriön tulisi taata, että tekijänoikeuden alaista materiaalia ei käytetä ilman lupaa tekoälyn kouluttamisessa tai tiedonlouhinnassa.

Tekijänoikeuden haltijoiden tarvitsema koulutus on sellaista, mitä luonnollisesti antavat järkevimmin tekijöille tekijäjärjestöt ja tekijänoikeusjärjestöt. Tähän on ministeriön järkevää osoittaa resursseja.

Huomioitavaa on, että tekoälyä koskevat kriteerit ja säännöt laaditaan EU:n tasolla, ei Suomessa kansallisella tasolla.

2. Onko jokin selvityksen aihe mielestäsi toista tärkeämpi?

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton mielestä ministeriön tulisi mahdollisimman pian ryhtyä laatimaan seuraavia selvityksiä: persoonaoikeuksien suojaamista koskeva selvitys ja selvitys tekoälyn vaikutuksesta luovan alan toimeentuloon, rahoitustarpeeseen ja rahoitusinstrumentteihin. Suosittelemme huomioimaan tässä kohdin myös Kopioston lausunnon lisätiedot. Vaikka oikeuskäytäntöä ei vielä ole, se ei voi tarkoittaa tekijänoikeuden suojaaman aineiston korvauksetonta ja vapaata hyödyntämistä. Syvävääreännöksiin (deep fake) liittyvä oikeudellisia kysymyksiä olisi tärkeää selvittää. Tekoäly luo uusia mahdollisuuksia myös esimerkiksi disinformaation levittämiseen.

3. Millä tavalla katsot, että selvitykset tulisi toteuttaa?

Selvityksen/Selvitysten tulee kattaa musiikin ja av-alan lisäksi myös muut luovat alat, kuten kirja-ala, lehdistöala. Muistutamme, että kääntämistä on kaikilla näillä aloilla, muiden alojen lisäksi, mutta näillä aloilla on eniten tekijänoikeuden alaisia käännosteoksia. Av-alalla käännetään tv:hen, oopperaan, näytelmiin, elokuviin, ja osittain kyse on myös lainsäädännön määrittelemistä saavutettavuuspalveluista. Kirjallisuudessa käännetään kauno- ja tietokirjallisuutta, ja hyvin paljon myös lastenkirjallisuutta. Mediassa käännetään ammattilehtiä, asiatekstejä, lehdistötekstejä,

sanomalehtitekstejä jne., ja myös monenlaiset käännetty verkkoisällöt nauttivat tekijänoikeuden suojaa.

3. Lopuksi

Muita huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin ja niissä esitettyihin suosituksiin?

On sääli, että kääntäminen ei ollut edustettuna työryhmissä, emmekä saaneet kutsua työryhmiin aikana, jolloin tekoälystä ja kääntämisestä puhutaan hyvin suuressa mittakaavassa ympäri maailmaa ja siitä on osittain virheellisiäkin käsityksiä. Kiitämme ministeriötä kuitenkin mahdollisuudesta lausua aiheesta. Lausuntopyyntö ei saapunut meille oikeaan osoitteeseen, joten saimme tietää lausunnosta kaksi päivää ennen sen sulkeutumista. Kiitämme kuitenkin lisääjasta lausunnon esittämiseen.

Tekijänoikeuksien turvaaminen on välttämätöntä tekoälyaikakaudella. Tekijäjärjestöt ja tekijänoikeusjärjestöt sekä tekijänoikeuksien haltijat tarvitsevat ministeriön apua sen selvittämiseen, miten laajasti heidän teoksiaan hyödynnetään laittomasti tekoäly-yhtiöiden toimesta. Kirjallisuuden tekijöiden, myös kääntäjien, teoksia on käytetty laittomasti korvausta tekijöille maksamatta tekoälyn kouluttamiseen. On epäilyksiä, että myös av-teoksia on päätynyt luvatta tekoälyn kehityksessä hyödynnettäväksi. Lukuisten tekijöiden teoksia on hyödynnetty ilman asianmukaisia lupia ja korvauksia esimerkiksi on Metan toimesta, josta tekijänoikeusjärjestö Sanasto on ohjeistanut kirjallisuuden tekijöitä (ks. <https://www.sanasto.fi/meta-on-kayttanyt-laittomasti-kirjoja-tekoalymallin-kouluttamiseen-miten-toimia-jos-oma-teos-loytyy-listalta/>). On ensisijaisen tärkeää, että OKM osallistuu osaltaan tekijänoikeuksien puolustamiseen toimimalla aktiivisesti myös EU:n suuntaan.

Ministeriön tulee selvittää, miten laitton ja korvaukseton käyttö saadaan loppumaan.

Pienryhmien loppuraporteissa keskitytään voimakkaasti tekstin- ja tiedonlouhintaan ja oikeuksien pidättämiseen. Tekoälyn kouluttamis- ja kehittämisprosessissa ja tekoäly- tai kielimallien tai tekoälyn tuotosten hyödyntämisessä tapahtuu muutakin kuin vain kappaleen valmistamista tekstin- ja tiedonlouhinnassa. DSM-direktiivin tekstin- ja tiedonlouhinnan rajoitussäännöstä ei ole säädetty tekoälyn, varsinkaan generatiivisen tekoälyn, kouluttamista varten. Tekstin- ja tiedonlouhintaa koskevat rajoitussäännökset eivät sovellu generatiivisen tekoälyn tai kielimallin koko kehitysprosessiin kouluttamisvaiheesta tekoälypalvelun, -ohjelman, kielimallin tai vastaavan teknologian yleisön saataville saattamiseen tai kaupallistamiseen tai hyödyntämiseen kaupallisessa tarkoituksessa.

Tekstin- ja tiedonlouhinta ja tekoälyn kouluttaminen eivät ole synonyymejä eikä kaikki tekijänoikeudellisesti relevantti toiminta tekoälyn kehittämisessä ja tarjoamisessa yleisön saataville ole sallittu tekstin- ja tiedonlouhinnan rajoituksella.

Tekoälyasetus ei miltään osin vaikuta velvollisuuteen noudattaa tekijänoikeuksia. Tekoälyasetuksen tarkoitus on mm. koulutusaineiston läpinäkyvyysveloitteen ja muiden velvoitteiden kautta auttaa ja turvata se, että oikeudenhaltijoilla on mahdollisuus käyttää ja panna täytäntöön unionin oikeuden mukaisia oikeuksiaan, mukaan lukien tekijänoikeudet. Kaikki tekoälyn kouluttaminen ja kehittäminen ei tapahdu tieteellisessä tutkimuksessa tai tutkimustoiminnassa ylipäättään. Tekoälyä kehitetään ja koulutetaan myös kaupallisessa tarkoituksessa. Tieteellisessä tutkimuksessa tuotettuja malleja myös jatkokehitetään, koulutetaan ja hienosäädetään. Näihin tilanteisiin tarvitaan oikeudenhaltijoiden suostumus, kuten tekoälyasetuskin korostaa (johdantokappale 105). Kuten kulttuuripoliittisessa selonteossakin on asetettu päämääräksi, lainsäätäjän tulee tukea ja vahvistaa oikeudenhaltijoiden neuvotteluasemaa suhteessa tekoälyä kehittäviin isoihin teknologiajätteihin. Koulutusaineiston läpinäkyvyys on keskeisessä roolissa. Selkeät ja riittävät tiedot tekoälyn koulutusaineistosta ovat välttämättömiä oikeudenhaltijoille lisenssiratkaisujen pohjana. Lisensointia ja oikeuksien hallinnointia tulee tukea selvityksillä ja hankkeilla, joissa kartoitetaan, kehitetään ja pilotoidaan tunnisteita ja standardeja.

Selvityksissä ja toimenpiteissä tulee myös huomioida riittävät oikeussuojakeinot. Tekijänoikeuden ja oikeudenhaltijoiden turvaamiseksi säädetyt lainsäännökset jäävät tehottomiksi, jos oikeudenhaltijoilla ei ole riittäviä keinoja valvoa oikeuksia eikä mahdollisuuksia puuttua luvattomaan teostensa hyödyntämiseen. Tältä osin ministeriön tulee tehdä erillinen selvitys kansallisen lainsäädäntömme osalta ja ryhtyä tarvittaviin lainsäädäntötoimiin varmistaakseen, että suomalaisilla oikeudenhaltijoilla on tehokkaat ja riittävät keinot valvoa ja panna täytäntöön oikeuksiaan. Esimerkiksi lähtökohtaisena olettamana tulee olla, että tekoälyn kouluttamiseen on käytetty kaikkia teoksia tai muita suojan kohteita, jotka ovat tekoälytoimijan ilmoittamissa koulutuslähteissä saatavilla, ellei tekoälytoimija esitä näyttöä, ettei näin ole.

Kavén Jenni
Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry